

Restauració de l'absis de l'església de Sant Climent de Taüll

8 de març de 2013

Obra Social "la Caixa"

Índex

Introducció	2
Sant Climent de Taüll	3
Les pintures	4
Restauració i conservació	6
Programa Romànic Obert	10

Presentació del projecte de restauració de l'absis de l'església de Sant Climent de Taüll

- **El Departament de Cultura i l'Obra Social "la Caixa", conjuntament amb el Bisbat d'Urgell, el Consorci del Patrimoni de la Vall de Boí, i el MNAC, realitzen aquest projecte, que permetrà una nova configuració de l'absis del temple**
- **El projecte preveu la conservació i recuperació de les pintures murals originals, situades darrere la reproducció que s'ha exposat fins ara, així com un innovador projecte de museïtzació que inclou la projecció virtual de les pintures originals**
- **El pressupost total de l'actuació és de 390.000 euros, que aporta íntegrament l'Obra Social "la Caixa" en el marc del programa Romànic Obert que impulsa amb el Departament de Cultura amb l'objectiu de promoure la conservació del patrimoni català**

El Departament de Cultura, L'Obra Social "la Caixa", conjuntament amb el Bisbat d'Urgell, el Consorci del Patrimoni de la Vall de Boí, i el Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) han presentat avui el projecte per dur a terme una nova configuració de l'absis de l'església romànica de Sant Climent de Taüll (Alta Ribagorça), una de les icones de l'art i l'arquitectura romàniques europees i del patrimoni català. El projecte té com a objectius conservar i restaurar les pintures romàniques originals de l'absis, així com establir un nou projecte de museïtzació de l'espai mitjançant l'ús de noves tecnologies.

El conseller de Cultura, Ferran Mascarell; el delegat general de "la Caixa" a Lleida, Enric Pujol; l'alcalde de la Vall de Boí, Joan Perelada; el delegat de Patrimoni del Bisbat d'Urgell i representant del copríncep d'Andorra, Mn Josep M. Mauri; i el director general d'Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni, Joan Pluma, han participat en l'acte de presentació, que es realitza en el marc del programa Romànic Obert, que impulsen conjuntament el Departament de Cultura i l'Obra Social "la Caixa" per a la conservació del patrimoni arquitectònic català.

El projecte de restauració i conservació preveu la reconfiguració de l'espai original de l'absis per tal de fer palesa tota la seva complexitat pictòrica. També comportarà l'establiment d'un nou paviment de l'absis per tal de millorar la funcionalitat de l'església.

Concretament, s'instal·larà una reproducció virtual que recrearà les pintures originals de l'absis i de tot el presbiteri, que actualment es conserven al Museu Nacional d'Art

de Catalunya (MNAC). La recreació és farà mitjançant projecció audiovisual (*mapping*). Prèviament, es retiraran les imatges de l'absis que s'han exposat fins ara, que són una reproducció de les originals, i es restauraran tots els fragments de pintura original que resten al seu darrere, als murs de l'absis. També s'habilitarà una nova il·luminació que permeti destacar les pintures originals existents a l'església.

Està previst que l'església romangui oberta durant tot el procés de restauració de les pintures per tal que les feines dels tècnics puguin ser contemplades pels visitants durant el seu desenvolupament. Es preveu que els treballs comencin imminentment i que s'allarguin fins al mes de juliol. L'evolució del desenvolupament de la restauració es podrà seguir a través del web www.patrimoni.gencat.cat i es difondrà a Twitter amb l'etiqueta #taüll1123.

El pressupost d'aquesta actuació a l'església de Sant Climent de Taüll és de 390.000 euros, que aporta íntegrament l'Obra Social "la Caixa". Aquesta dotació per part de l'Obra Social "la Caixa" ha permès dur a terme ja alguns treballs preliminars a l'església, com ara les excavacions arqueològiques necessàries i una primera prospecció de les capes profundes de pintura romànica que es conserven sota la còpia que ara s'ha de retirar. També s'han executat alguns treballs de conservació de l'edifici, com ara a la reparació de la coberta, el drenatge de l'absis i la retirada d'una biga que ha permès descobrir noves restes de les pintures originals.

Sant Climent de Taüll

L'església de Sant Climent és el temple més gran de tota la Vall de Boí. El temple no ha sofert transformacions significatives des d'època romànica i és el més conegut dins el grup de nou temples romànics de la Vall de Boí, declarats Patrimoni Mundial per la UNESCO l'any 2000. Aquest conjunt de temples, construïts entre els segles XI i XII per ordre dels senyors d'Erill, van ser símbols de devoció religiosa, i eren una representació palpable del poder i del prestigi social dels seus promotors.

L'església va ser consagrada pel bisbe Ramon Guillem de Roda-Barbastre l'any 1123. L'edificació reemplaçava una església de la segona meitat del segle XI, de la qual es conserven algunes parts que van ser aprofitades en la nova construcció, com ara la part inferior de l'absis central. Va ser declarada monument historicoartístic l'any 1931 i des de 1982 és Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN).

Estat actual de l'església de Sant Climent. Foto: DGABMP, Dep. Cultura.

Es tracta d'una edificació de planta basilical de tres naus. Els murs de l'església són de granit. Els arcs de les finestres s'utilitza pedra tosca per la decoració, que consisteix en elements d'estil llombard. El campanar de torre és de planta quadrada, compost per un sòcol alt i sis nivells d'altura.

Les pintures

El conjunt pictòric romànic de Sant Climent de Taüll és d'una qualitat excepcional i un referent a nivell europeu atès que representa la màxima expressió de la pintura mural romànica pel que fa la composició, el dibuix, els colors i el seu simbolisme.

La volta de l'absis central es va decorar amb un Crist en majestat. El Pantocràtor presenta una mà en posició de beneir i una altra sostenint un llibre amb la inscripció *ego sum lux mundi* ("jo sóc la llum del món"). Les escenes representen Déu en diferents actituds, tot poderós: el Déu del Judici Final, el Déu creador, etc.

Les pintures de l'absis de Sant Climent de Taüll al MNAC. Foto: Josep Giribet / DGABMP, Departament de Cultura

Les pintures de l'absis van ser arrencades del seu lloc original i traslladades a Barcelona l'any 1920. Avui les parts més conegudes es poden contemplar al Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC), mentre que alguns fragments descoberts i restaurats en els anys 2000 i 2001 es conserven en el seu indret original com l'escena de Caïm i Abel o la figura de Sant Climent.

En la part inferior dels dos arcs triomfals del presbiteri, a tocar del paviment romànic original, s'han localitzat fragments d'imatges que representen sanefes decoratives. Aquestes imatges permeten completar la seqüència decorativa de les pintures murals dels arcs, i són d'un dels pocs exemples de pintures de les parts inferiors dels murs que s'han mantingut in situ fins l'actualitat.

Restauració i conservació

La restauració de la pintura mural

El projecte de conservació-restauració intervindrà sobre les pintures murals originals encara existents a la zona de l'absis de l'església de Sant Climent. Aquestes pintures estan situades darrere la reproducció que s'ha exposat fins ara i les restes de decoració situades al peu dels murs laterals del presbiteri. Les capes que ara es recuperaran constitueixen una troballa excepcional, que permetrà relacionar directament la pintura amb l'entorn arquitectònic, situar correctament les pintures arrencades, i determinar la composició dels morters originals.

Fragments de pintura romànica original existents a l'església de Sant Climent de Taüll. Foto: DGABMP, Dep. Cultura.

Amb aquesta intervenció, i les que s'han fet anteriorment en les restes pictòriques originals, el visitant podrà observar i interpretar la gran quantitat de pintura romànica original que encara es conserva a Sant Climent de Taüll. Alhora, també permetrà tenir un major coneixement sobre la singular configuració arquitectònica de l'absis, la seva decoració i etapes d'execució.

Per tal d'assolir aquests objectius es retirarà prèviament la reproducció de les pintures murals de l'absis, obra de l'artista Ramon Millet, que va ser realitzada i instal·lada a l'església a principis de la dècada de 1960. Es tracta d'una estructura de diversos plafons de fusta i guix, pintada i molt degradada, que se superposa al mur antic amb restes pictòriques romàniques que no les deixa veure. Un cop extreta serà conservada pel seu valor documental.

Sondatges darrera la còpia dels anys 60. Foto: Mercè Marquès / DGABMP, Dep. Cultura.

La còpia, que no s'ha mogut ni ha estat intervinguda des de la seva instal·lació, presenta símptomes evidents de degradació. Destaquen sobretot les fissures i esquerdes que generalment segueixen les zones de junta dels plafons i alguns desgasts i despreniments de pintura.

Adequació arquitectònica

El projecte preveu una seguit d'actuacions arquitectòniques que permetran la presentació de l'espai per tal de reproduir el seu estat original. També resoldrà les deficiències d'ús que actualment presenta. Així mateix, l'actuació està destinada a garantir la salut constructiva d'aquesta part del temple, per assegurar la conservació de l'important patrimoni pictòric que conserva.

L'espai del presbiteri, que actualment ha estat alterat arran de l'excavació arqueològica del 2010, s'arranjarà per tal de garantir els seus usos religiosos i culturals. S'hi incorporarà una plataforma de fusta per damunt del paviment romànic per tal de conservar-lo, que també ha de permetre la celebració del culte, i que facilitarà l'ocultació d'un seguit d'instal·lacions d'il·luminació i projecció destinades a mostrar la pintura romànica.

Per millorar la presentació del conjunt pictòric es retira un element que el fragmentava i dificultava la contemplació: un tirant de fusta de la coberta, a tocar de la pintura mural, en el frontis de damunt l'arc triomfal. La retirada d'aquesta biga, que va ser incorporada en una reforma tardana de la teulada i que no exerceix una funció estructural, deixa plenament visible tota la pintura de l'absis original i la que s'hi projecti.

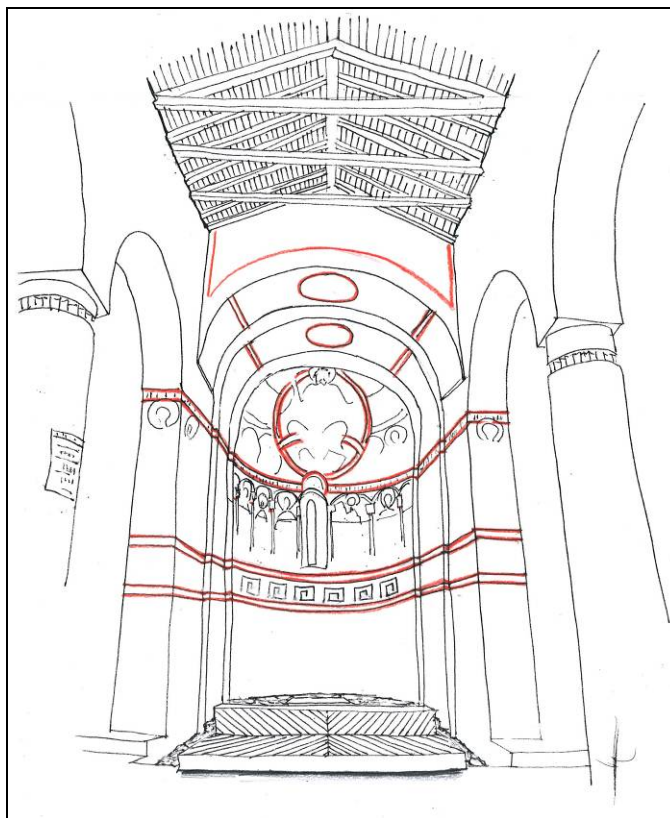
El projecte inclou la instal·lació d'un drenatge al peu exterior de l'absis i la modificació del pendent del terreny, a fi d'allunyar les aigües superficials de la capçalera. L'objectiu d'aquestes operacions és evitar la degradació produïda per la presència d'humitats.

La operació d'arranjament interior de l'església es completa amb una renovació integral de la il·luminació interior que millorarà la visió de l'edifici romànic i dels diferents fragments de pintura romànica que es conserven als seus murs. També es reordenen i milloren alguns elements de la museografia actual.

Projecció de les pintures: una reproducció virtual

Un cop restaurades les pintures que ocupen diferents espais de l'absis de Sant Climent de Taüll, es faran servir els nous mitjans tecnològics per generar una imatge virtual de les pintures de l'absis que manquen, tant les que ara són al MNAC com les que romanen a l'església, per tal de fer-la coincidir per projecció sobre els originals. Aquesta proposta permet una diferenciació òptima entre els originals i la còpia.

L'objectiu final és garantir la transmissió de continguts i informació sobre les pintures, el seu significat, la seva història i fer palesa la seva qualitat artística.

Àmbit de projecció del mapping. Dibuix:DGABMP, Dep. Cultura.

La visualització de l'absis es planteja en tres fases:

1. Les restes originals de l'absis, l'espai presbiterial i els murs que envolten l'absis central vistos i destacats amb la il·luminació de l'església.
2. Les mateixes restes vistes però completades amb la projecció de les pintures existents al MNAC, que ocupen buits i també afegeixen el detall pictòric a les capes profundes de les pintures arrencades.
3. Les pintures conegudes i la hipòtesi científicament contrastada de colors i formes genèriques que ocuparien els espais en blanc de l'absis actual i de l'espai presbiterial.

Obra Social "la Caixa"

Proves de projecció a Sant Climent de Taüll. Foto: DGABMP, Dep. Cultura.

La presentació d'aquests estadis es farà de forma cronològica i la seva aparició permet mostrar dos conceptes cabdals de la pintura: el seu procés i el seu significat.

Programa Romànic Obert

El projecte de l'església de Sant Climent de Taüll s'emmarca en el Programa Romànic Obert impulsat conjuntament per l'Obra Social "la Caixa" i el Departament de Cultura, una línia d'actuació iniciada per ambdues entitats per a la conservació del patrimoni arquitectònic català. El programa contempla una inversió de 18.275.000 euros a càrrec de "la Caixa" per dur a terme accions dirigides a la restauració i millora de monuments i elements romànics, i a la difusió d'aquests béns patrimonials. Ambdues institucions van signar el conveni per posar en marxa aquest programa el gener del 2009.

Aquesta inversió per part de "la Caixa" ha permès iniciar actuacions en 77 monuments i elements del patrimoni romànic català. Les accions que s'hi fan inclouen, a més de treballs de restauració i conservació, intervencions

Obra Social "la Caixa"

arqueològiques, de sanejament, senyalització i adaptació a persones amb dificultats de mobilitat.

A la demarcació de Lleida, l'entitat financera inverteix gairebé 6 milions d'euros en intervencions a 32 monuments, entre els que hi ha el grup d'esglésies romàniques de la Vall de Boí –declarades Patrimoni Mundial per la UNESCO l'any 2000- i les esglésies de Santa Maria de Gerri de la Sal i de Santa Maria d'Arties.